

महिलाहरूको सम्बन्ध बिच्छेदका कारण र प्रभाव
(ईश्वरपुर नगरपालिका - ७, सागरनाथ टोल, सर्लाहीको अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, समाजशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत समाजशास्त्र
केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तहको द्वितीय वर्षको
समाजशास्त्र विषयको आंशिक आवश्यकता
परिपूर्तिका लागि
प्रस्तुत
शोधपत्र

शोधकर्ता
सविता चौलागाई
रोल नं. ४०३
शैक्षिक सत्र २०६९
रजिष्ट्रेशन नं. ९-२-२९-१८४३-२००७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०७५

प्रतिबद्धता पत्र

प्रस्तुत शोधपत्र 'महिलाहरुको सम्बन्ध विच्छेदका कारण र प्रभाव' मा लिएका विवरणहरु मेरो आफ्नै अनुसन्धानबाट प्राप्त भएको हुन् । यस क्रममा अन्यत्रबाट अध्ययन गरिएका सामाग्रीहरुलाई सन्दर्भ सूचिमा समावेश गरिएको छ । यस शोधपत्रमा रहेका विवरणहरु अन्यत्रबाट साभार गरिएको भएमा त्यसको जिम्मेवारी लिनेछु ।

.....

सविता चौलागाई

कीर्तिपुर, काठमाडौं

मिति: २०७५/१२/०३

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
विश्वविद्यालय क्याम्पस, समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको उपाधिको आंशिक आवश्यकता पूर्तिका लागि मेरो नियमित निर्देशनमा रही सविता चौलागाईले “महिलाहरुको सम्बन्ध विच्छेदका कारण र प्रभाव” विषयमा यो शोधपत्र तयार गर्नु भएको हो । उहाँले तयार पार्नुभएको यस शोधपत्रबाट म सन्तुष्ट छु । त्यसैले प्रस्तुत शोधपत्रलाई आवश्यक मूल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति: २०७५/१२/०३

.....
उप प्राध्यापक

डा.मीनादेवी उप्रेती

विश्वविद्यालय क्याम्पस

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
विश्वविद्यालय क्याम्पस, समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, क्याम्पस समाजशास्त्र सङ्काय अन्तर्गतको छात्रा श्री सविता चौलागाईद्वारा “महिलाहरूको सम्बन्ध विच्छेदका कारण र प्रभाव” शीर्षकमा अनुसन्धान गरी तयार पार्नु भएको शोधपत्र स्वीकृत गरिन्छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

प्रा.डा. तुलसीराम पाण्डे

.....

विभागीय प्रमुख

डा. मीनादेवी उप्रेती

.....

शोधनिर्देशक

प्रा.डा. टीकाराम गौतम

.....

बाह्य परीक्षक

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोध तथा अनुसन्धान कार्य एक महत्वपूर्ण र व्यवहारिक जीवन जगतको आधार हो । सम्पूर्ण व्यक्तिहरूमा नयाँ प्रयोजनका लागि नयाँ ठाउँ नयाँ परिवेशभिन्न भएका सूक्ष्मसूक्ष्म पक्षहरूको खोजि गर्नु एक जटिल र गहन अध्ययनको रूपमा मैले पाएको छु । यस विषयलाई विभिन्न क्षेत्रको आधारमा खोजी गरी त्यहाँबाट नयाँ विचार, धारणा र वास्तविकताको अध्ययन अगाडी बढाउन गर्न सकिन्छ जसले सम्पूर्ण परिवार, गाउँ, समाज र राष्ट्रको हितका लागि र आफ्नो जीवनलाई मार्गदर्शन प्राप्त गर्न सकिन्छ ।

यस शोध लेखन कार्यमा मैले दुखि, पीडित र तिरसकृत भएका सम्बन्ध बिच्छेद गरी बसेका महिला दिदीबहिनीहरूको आत्मीय गुणासाहरू भोग्दै आएका घटनाहरूलाई घर, परिवार, गाउँ, समाज र अन्य ठाउँबाट तिनीहरूलाई एक आपसमा सोधखोज गरी सत्यतथ्य पत्ता लगाई सुक्ष्म सुक्ष्म कुराहरूलाई एक आपसमा छलफल गरी आफ्नो मनका तीता आँशुहरूलाई रुदै र भावुक हुँदै व्यक्त गरेको नमिठो सत्यताहरूको खोजि गरी मेरो पाठ्यपुस्तकमा रोदनका ती क्षणहरूलाई व्यक्त गरी तयार पारिएको यस शोधकार्यलाई मेरा अग्रजहरू मार्फत् पुर्याउने जमर्को गर्दै तयार पारेको छु । यस सोधपत्र लेखन कार्यमा देखा परेका प्रत्येक समस्याहरू जसलाई आफ्नै सम्झी समाधानको उपाए सुल्झाउने मेरा सहपाटी तथा मित्रहरू हरि गौतम, बद्री ढकाल, किसन आले मगर, इन्दु गिरी, जगत् चौलागाई आदि जोजसले मेरो लेखन कार्यलाई परिस्कृत र परिमार्जित गर्न आफ्नो बेस्ताताको बाबजुत पनि अमूल्य समय दिएर सहयोग गर्नु भएकोमा उहाँहरूप्रति हृदय देखिनै आभार प्रकट गर्दछु ।

त्यसै गरी जीवनका आरोह अवरोहहरू साथै कठिनाईका क्षणहरूसँग सिंगारी खेल्दै पारिवारिक दुःख र तनावलाई म समक्ष आउन नदिएर अध्ययनमा सदैब हौसला प्रधान गर्नुहुने मेरा गुरुवर्गहरू र मेरा मातापिता जसको कारणले सोधपत्रको साथै जीवन र जगतसँग साक्षात्कार हुन पाएको छु । घरको काम र व्यवहारलाई कुसल तबरबाट व्यवस्थापन गरी मेरो यस शोधपत्र लेखन कार्यलाई सहज तुल्याई दिनु भएकोमा मेरो परिवारप्रति म आभारी छु । सम्पूर्ण व्यक्तिहरूले आफ्नो जिम्मेवारी पूरा गर्न सक्नु पर्दछ त्यो नै जीवनको लक्ष्य प्राप्त हो । अन्त्यमा, सम्पूर्ण उत्तरदाताहरूलाई मुरीमुरी धन्यवाद ।

.....
सविता चौलागाई

शोधार्थी

विषयसूची

प्रतिबद्धता पत्र

सिफारिस-पत्र

स्वीकृति-पत्र

कृतज्ञताज्ञापन

विषयसूची

अध्याय एक : शोधपत्रको परिचय

१-५

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि

१

१.२ समस्याको कथन

३

१.३ अध्ययनको उद्देश्य

५

१.४ अध्ययनको महत्व

५

अध्याय दुई : सन्दर्भ साहित्यको अध्ययन तथा सैद्धान्तिक समीक्षा

६-९

२.१ विषयपरिचय

६

२.२ अध्ययनको अवधारणागत ढाँचा

७

अध्याय तीन : अनुसन्धान विधि

१०-१४

३.१ विषयपरिचय

१०

३.२ अध्ययन क्षेत्रको औचित्य

१०

३.३ अनुसन्धान ढाँचा

११

३.४ समग्रताको नमुना छनौट प्रक्रिया

११

३.५ तथ्याङ्कका प्रकार र स्रोतहरू

१२

३.६ तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन र प्रक्रियाहरू

१२

३.६.१ अन्तरवार्ता अनुसूची

१२

३.६.२ प्रश्नावली विधि

१२

३.६.३ अवलोकनविधि

१३

३.६.४ व्यक्तिगत अध्ययन

१३

३.६.५ प्रमुख सुचक

१३

३.६.६ तथ्याङ्कको विश्लेषण प्रस्तुतिकरण

१४

अध्याय चार : विवाह र सम्बन्ध बिच्छेदका प्रकारहरू	१५-२३
४.१ विषयपरिचय	१५
४.२ विवाहको प्रकार	१५
४.२.१ एकल विवाह	१५
४.२.२ बहुविवाह	१६
४.३ विवाहसँग सम्बन्धित नियम र प्रचलनहरू	१७
४.३.१ अन्तर विवाह	१७
४.३.२ बहिरविवाह	१८
४.४ सम्बन्ध बिच्छेदका प्रकारहरू	१८
४.४.१ कानुनी आधारमा गरिने सम्बन्ध बिच्छेद	२०
अध्याय पाँच : सम्बन्ध बिच्छेदको विश्लेषणात्मक अध्ययन	२४-३५
५.१ विषयपरिचय	२४
५.१.१ आर्थिक कारण	२४
५.१.२ सामाजिक कारण	२४
५.१.३ शारीरिक कारण	२५
५.१.४ मनोवैज्ञानिक कारण	२५
५.२ जोडी छनोटको प्रक्रिया	२६
५.३ सम्बन्ध बिच्छेद कर्ताको जातिगत बैवाहिक स्थिति	२७
५.४ सम्बन्ध बिच्छेद कर्ताको पेसागत स्थिति	२७
५.५ सम्बन्ध बिच्छेद कर्ताहरूको शैक्षिक विवरण	२८
५.६ सम्बन्ध बिच्छेद कर्ताको विवाह गर्दाको उमेर	२९
५.७ महिलाको सम्बन्ध बिच्छेद हुँदाको उमेर	३०
५.८ सम्बन्ध बिच्छेदकर्ताको स्वास्थ्य पहिचानको अवस्था	३०
५.९ व्यक्तिगत कथन	३१
५.९.१ पहिलो कथन, सामाजिक तथा मानोवैज्ञानिक कारण	३१
५.९.२ दोस्रो कथन, आर्थिक तथा घरायसी कारण	३३

५.९.३ तेस्रो कथन, सन्तान अभावका कारण	३४
अध्याय छ : सम्बन्ध विच्छेद हुनुका मुख्य कारणहरू	३६-३८
६.१ विषयपरिचय	३६
६.२ शरीरिक तथा मानसिक यातनापूर्ण व्यवहार	३७
६.३ सामाजिक सांस्कृतिक पारिवारिक र आर्थिक कारण	३७
अध्याय सात : सम्बन्ध विच्छेदबाट परेको असरहरूको विश्लेषण	३९-४३
७.१ विषयपरिचय	३९
७.२ सम्बन्धविच्छेदले स्वयम् जोडीहरूमाथि पारेको असर	३९
७.२.१ सम्बन्ध विच्छेदपछि उनीहरूको अनुभव	४०
७.२.२ सम्बन्ध विच्छेद गर्ने महिलाको हालको अवस्था	४०
७.३ सम्बन्ध विच्छेदले परिवार र सन्तानहरू माथि पारेको असर	४१
७.४ सम्बन्ध विच्छेदले समाजमाथि पारेको असर	४१
७.४.१ नकारात्मक प्रभाव	४२
७.४.२ सकारात्मक प्रभाव	४३
अध्याय आठ : सारांश, निष्कर्ष र सुझावहरू	४४-५३
८.१ सारांश	४४
८.१.१ विवाह अगाडिको अवस्था	४६
८.१.२ विवाह पश्चातको स्थिति	४७
८.२ निष्कर्ष	४९
सन्धर्भसामग्री सूची	५४
परिशिष्ट	५५-६०